

України: веб-сайт. URL: https://www.rada.gov.ua/documents/gosp_fin_dij_doc/p_bd_pr/150236.html (дата звернення: 03.01.2020);

9. Звіт про виконання паспорта бюджетної програми «Здійснення законотворчої діяльності Верховної Ради України» за 2019 рік. *Верховна Рада України*: веб-сайт. URL: https://www.rada.gov.ua/documents/gosp_fin_dij_doc/p_bd_pr/167148.html (дата звернення: 03.01.2020).

10. Звіт про склад засуджених за 2019 рік. *Верховна Рада України*: веб-сайт. URL: https://court.gov.ua/inshc/sudova_statystyka/trik_2019 (дата звернення: 09.01.2020).

11. Мінченко С.І. Законотворчість і ціна злочинності. *Кримінологічна теорія і практика: досвід, проблеми сьогодення та шляхи їх вирішення*: матеріали міжвузів. наук.-практ. круглого столу (Київ, 22 берез. 2019 р.) / [редкол.: В.В. Черней, С.Д. Гусарев, С.С. Чернявський та ін.]. Київ: Нац. акад. внутр. справ, 2019. С. С. 90–93.

12. *Правова політика України: концептуальні засади та механізми формування*: зб. матеріалів наук.-практ. конф. (Київ, 5 груд. 2012 р.) / за ред. О.М. Рудневої, д. ю. н., проф. К.: НІСД, 2013. 160 с.

І ЗНОВУ ЩОДО ПИТАННЯ КОНТРАБАНДИ

Михайліченко Тетяна Олександрівна,
к. ю. н., доцент кафедри кримінального права та кримінально-правових дисциплін Полтавського юридичного інституту Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, старший науковий співробітник Лабораторії дослідження проблем національної безпеки у сфері громадського здоров'я Науково-дослідного інституту вивчення проблем злочинності імені академіка В.В. Сташиса НАПрН України

Кримінальне право, як галузь права, можна порівняти з живим організмом, що розвивається та вдосконалюється залежно від вимог часу. При цьому дотримання стабільності та динамізму, як і дотримання традицій та внесення розумних новацій, у цих процесах є надзвичайно важливим завданням для кожної держави. Натомість абсолютна більшість укра-

їнських вчених постійно відмічають, що реалії нашого життя дозволяють констатувати відсутність стабільності кримінального закону як такого, а внесення змін до КК України є інколи достатньо хаотичним та недостатньо обґрунтованим. Приміром, свого часу набуло надзвичайної дискусійності питання виключення Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо гуманізації відповідальності за правопорушення у сфері господарської діяльності» № 4025-VI від 15.11.2011 р. частини предметів контрабанди із переліку, передбаченого ст. 201 КК. І донині переважна більшість науковців та практиків схиляються до думки щодо невиправданості такого кроку. Однак слухність перших, на нашу думку, знайшла підтвердження з часом у тому, що:

1) Вже після набрання Законом № 4025-VI від 15.11.2011 р. чинності законодавець вносив зміни, які не мали системного характеру, намагаючись скорегувати згадану вище декриміналізацію. Йдеться, зокрема, про Закон «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо збереження українських лісів та запобігання незаконному вивезенню необроблених лісоматеріалів» № 2531-VIII від 06.09.2018 р., яким КК України було доповнено статтею 201¹ «Переміщення через митний кордон України поза митним контролем або з приховуванням від митного контролю лісоматеріалів або пиломатеріалів цінних та рідкісних порід дерев, лісоматеріалів необроблених, а також інших лісоматеріалів, заборонених до вивозу за межі митної території України». Як слушно вказує О. О. Дудоров, ці зміни лиш посилили казуїстичність кримінального закону та мали фрагментарний характер [1]. Для прикладу, порівняння диспозицій ч. 1 ст. 201 та ч. 1 ст. 201¹ дозволяє зробити висновок, що з об'єктивної та суб'єктивної сторін ці склади злочину є ідентичними, це ж відноситься і до суб'єкта злочину. Єдине, що відрізняє ці склади – це безпосередній об'єкт та предмет. Тобто склад злочину, який передбачений ст. 201¹ КК, є спеціальним відносно складу, передбаченого ст. 201 КК, хоча законодавець і намагався уникнути терміну контрабанда (але не в Пояснювальній записці до Проекту Закону), необґрунтовано розширюючи назву ст. 201¹ КК. Однак ми повною мірою погоджуємося із О. В. Ус, що «існування спеціальних кримінально-правових норм поряд із загальними має сенс, коли спеціальна норма по-іншому (доволі принципово) вирішує питання про кримінальну відповідальність та кваліфікацію вчиненого суб'єктом злочину порівняно із загальною» [7, с. 139]. Примітним є й те, що авторка пропонує за наявності конкуренції загальної та спеціальної кримінально-правових норм, які є об'єктивними, приділяти при кваліфікації

злочину особливу увагу іншим елементам складу [7, с. 141]. Однак, як вже зазначалося, вони є ідентичними. Причинами ж прийняття цих змін, виходячи із Пояснювальної записки, були насамперед економічні фактори, а метою – «забезпечення збереження лісового фонду країни шляхом обмеження внутрішнього споживання необроблених лісоматеріалів і посилення адміністративної та кримінальної відповідальності за незаконну вирубку лісу та подальший його експорт поза митним контролем (контрабанду)».

Аналіз санкції порівнюваних статей, а саме частин перших, дозволяє констатувати, що склад злочину, передбачений ст. 201¹ КК, є привілейованим відносно складу контрабанди, однак слід констатувати про рівність мінімальних меж покарання в обох нормах (3 роки позбавлення волі) та відмінність лише у верхній межі (5 років розбавлення волі у ч. 1 ст. 201¹ КК та 7 років у ч. 1 ст. 201 КК відповідно). Отож, навряд чи можна назвати розрив у 2 роки надзвичайно принциповим (хоча за таких меж один злочин і є тяжким, а інший – середньої тяжкості).

Але не системність змін прослідковується й далі відносно вказаного прикладу, оскільки вже через пів року Законом № 2708-VIII від 25.04.2019 р. «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо збереження українських лісів» в примітку до ст. 201¹ знову були внесені зміни, якими зокрема зменшено мінімальну межу для великого розміру із 1 000 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян до 18! Виникає логічне запитання: що ж так критично змінилося за трохи більше, ніж пів року? На жаль, в Пояснювальній записці від 16.04.2019 р. до законопроекту вказано лише, що «незважаючи на суттєві економічні та фіскальні результати дії мораторію на експорт лісу-кругляка, й досі залишається не вирішеним питання безконтрольних варварських рубок українських лісів» [2]. До того ж для так званих господарських злочинів характерним є те, що мінімальна межа великого розміру починається щонайменше зі 100 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян (зокрема, ст. 203¹ КК), а особливо великого розміру – з 400 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян (ст. 199 КК). І лише в окремих статтях цього розділу значний розмір починається з 20 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян (як-от, статті 203¹, 223¹, 229 КК). Тому бажано було б, щоб законодавець дотримувався все ж традиційного підходу.

Цікаво, що станом на 07.04.2020 р. в Єдиному державному реєстрі судових рішень не міститься жодного вироку за ст. 201¹ КК, а, виходячи із ухвал, в процесі судового розгляду не знаходиться і десятка справ за цією статтею незважаючи на те, що аналізована кримінально-правова заборона

є чинною в першій редакції ще із 01.01.2019 р. Виникає питання: як може так кардинально відрізнятись ситуація, яка описувалася в Пояснювальній записці, інформації в засобах масової інформації [4; 5; 6] та Єдиному державному реєстрі судових рішень? А ще: чи є доцільним захарашення КК України фактично мертвими нормами, а точніше – наскільки є раціональним виокремлення вказаного спеціального складу злочину?

Але перед тим як здійснити спробу дати на нього відповідь, на нашу думку, потрібно проаналізувати і питання підпадання de-facto «товарної» контрабанди під дію норми ст. 212 КК¹, оскільки і до минулого року не стихали голоси тих, хто бажав повернення до традиційного порядку. Чому de-facto? Тому що аналіз судових рішень в Єдиному державному реєстрі яскраво свідчить, що кримінальна відповідальність за «товарну» контрабанду після набрання Законом № 4025-VI від 15.11.2011 р. чинності є фікцією. Однак натомість щоб кардинально змінити положення, законодавець Законом «Про внесення змін до Кримінального кодексу України та Кримінального процесуального кодексу України щодо зменшення тиску на бізнес» № 101-IX від 18.09.2019 р. збільшив мінімальний (і не тільки) розмір, який підпадає під поняття значного із 1 000 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян до 3 000! Таким чином, це повністю нівелювало можливість притягнути особу до кримінальної відповідальності за «товарну» контрабанду.

Що ж робити? Враховуючи, що нині плідно працює Робоча група з питань розвитку кримінального права над створенням нового КК (чи його нової редакції), можна запропонувати авторському колективу *декриміналізувати «товарну» контрабанду* в межах нині існуючої ст. 201 КК, що забезпечить нашу державу від втрати ввізного мита та вивозу з України не тільки лісо- та пиломатеріалів, а й інших товарів. Крім цього, не втрачає, на нашу думку, і актуальності висловлена нами свого часу позиція щодо доцільності серед переліку предметів контрабанди передбачати і *товари, які мають важливе економічне значення* [3], оскільки, виходячи зі ст. 1 Лісового кодексу України, ліси України є її національним багатством і за своїм призначенням та місцезрозташуванням виконують переважно водоохоронні, захисні, санітарно-гігієнічні, оздоровчі, рекреаційні, естетичні, виховні, інші функції та є джерелом для задоволення потреб суспільства в лісових ресурсах. При цьому лісові відносини, відповідно до ст. 2 цього ж Кодексу, спрямовуються на забезпечення охорони, від-

¹ Водночас О. О. Дудоров також вказує, крім ст. 212, на статті 222, 358, 366 КК України під які може підпадати незаконних експорт деревини [1].

творення та сталє використання лісових ресурсів з урахуванням екологічних, економічних, соціальних та інших інтересів суспільства. Тобто можна зробити висновки, що лісокористування не мало б розглядатися суто в економічному ракурсі, як це робилося в Пояснювальній записці до законопроекту. Хоча, якщо і в подальшому акцентувати увагу на ньому, то саме з цього ракурсу цінні та рідкісні породи дерев могли бути б віднесені до таких товарів, які мають важливе економічне значення.

Отож, можна констатувати, що досягнути зазначених у Пояснювальних записках цілей законодавцю за більш ніж рік так і не вдалося. Тому, враховуючи аргументи науковців та власні доводи, пропонується повернути «товарну» контрабанду до диспозиції ст. 201 КК та розглянути можливість розширення переліку предметів контрабанди за рахунок товарів, які мають важливе економічне значення (замість виключених з переліку стратегічно важливих сировинних товарів, оскільки така назва не відповідає сучасним реаліям та тенденціям).

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Дудоров, О. О. Законодавчі новели щодо кримінально-правової охорони українських лісів – обґрунтоване посилення відповідальності чи її не-виправдана гуманізація? *Гуманізація кримінальної відповідальності: II Між-нар. наук.-практ. симпозиум (Івано-Франківськ, 16–17.11.2018 р.)*. Івано-Франківськ: Ред.-вид. відділ Університету Короля Данила, 2018. С. 85–95. URL: www.dspace.lduvs.edu.ua/bitstream/123456789/378/1/4.%20Дудоров%20КП%20охорона%20лісів.pdf

2. Картка законопроекту «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо збереження українських лісів». *Верховна Рада України*: веб-сайт. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=65825

3. Михайліченко, Т. О. Товари, які мають важливе економічне значення, як предмет контрабанди. *Форум права*. 2015. №4. С. 180–186.

4. На Закарпатті СБУ припинила контрабанду лісу за кордон. *Главком*: веб-сайт. URL: <https://glavcom.ua/news/na-zakarpatti-sbu-pripinila-kontrabandu-lisu-za-kordon-617950.html>

5. Розкрадання деревини занесеного в Червону книгу дуба на 2 млн. гривень заблоковано в Дніпропетровській області – СБУ. *Цензор. НЕТ*: веб-сайт. URL: https://censor.net.ua/ua/photo_news/3113340/rozkradannya_derevyny_zanesenogo_v_chervonu_knygu_duba_na_2 mln_gryven_blokovano_v_dnipropetrovskiy

6. У Києві викрили спробу контрабанди деревини вартістю близько 200 тисяч доларів. *Інформаційне агентство «Українські Національні Новини»*: веб-сайт. URL: <https://www.unn.com.ua/uk/news/1855411-u-kiyevi-vikrili-sprobu-kontrabandi-derevini-vartisty-blizko-200-tisyach-dolariv>

МІСЦЕ ВЧИНЕННЯ ЗЛОЧИНУ В УМОВАХ ОСОБЛИВОГО ПЕРІОДУ: АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ

Ніколасенко Тетяна Богданівна,

д. ю. н., доцент, професор кафедри кримінального права та процесу Національної академії Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького

Із запровадженням особливого періоду у практичну площину була переведена правова можливість диференційованого підходу до кримінальної відповідальності в сучасних умовах зміни правового режиму в державі. Норми Особливої частини Кримінального кодексу України (далі – КК) отримали особливий період як кваліфікуючу ознаку військових злочинів. Проте з оголошенням часткової мобілізації з її так званими «хвилями», введення особливого періоду, зокрема воєнного стану на певній території створило певні проблеми щодо реалізації зазначеної обставини.

Так, до формування правової позиції Верховного Суду України щодо тлумачення особливому періоду з точки зору дії його на території України [4] у судовій та слідчій практиці існувало дві протилежні позиції.

Відповідно до першої, момент завершення особливого періоду пов'язувався виключно із строком, на який були оголошені певні хвилі мобілізації та видання відповідних указів Президента щодо звільнення призваних на цей період військовослужбовців на військову службу у запас [9; 3; 2].

Прихильники іншої наполягали на тому, що підставою завершення особливого періоду є видання указу Президента про демобілізацію. Фактичне закінчення строку мобілізації не є підставою для його припинення [7].

Існування таких розбіжностей – це результатом відсутності нормативного узгодження часових меж існування особливого періоду у разі оголошення часткової мобілізації.

Певну крапку у цій ситуації поставив Верховний Суд України. Своєю Постановою від 25.04.2018 по справі № 205/1993/17-ц він наголосив, що закінчення заходів мобілізації не припиняє особливий період. Адже Закон України «Про військовий обов'язок і військову службу» особливий період